

Філологічний факультет: історія створення, персоналії, напрями наукової діяльності

УДК 323.281:378.4.011.3-051:8(477.54-25)«191/195»

С. Б. Глибицька

м. Харків

Репресовані вчені філологічного факультету Харківського університету першої половини ХХ століття

Стаття написана на основі матеріалів, зібраних при підготовці видання «Біобібліографічний словник учених Харківського університету. Т. 3. Філологи ХХ – початку ХХІ століть. Вип. 1. Філологічний факультет. Кафедра українознавства філософського факультету», яке готує Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. У статті, на основі біографій учених першої половини ХХ століття, підсумовані відомості про репресії на філологічному факультеті Харківського університету (та утворених від нього вишів), здебільшого у 1920–1930-ті та наприкінці 1940-х років. Прізвища репресованих учених подані за хронологією подій та за кафедрами. Повідомляється про долю кожного науковця (розстріл, заслання, звільнення з роботи). Подано загальну статистику репресованих філологів.¹

Найбільше вчених було репресовано в 1933–1934, 1937–1939 роках, після війни переслідування активізувалися в 1946–1949 роках. Втрати на філологічному факультеті того часу були такі: загинули 20 осіб (із них 15 розстріляні, 5 померли в тюрмі та на засланні), серед решти 10-ти засланих 7 повернулося живими, у 3-х подальша доля невідома; 9 були звільнені з роботи (дехто з них згодом відновився); доля 5-ти осіб, які працювали в університеті в згадані роки, є невідомою.

Перелічимо імена найвідоміших репресованих вчених: Я. А. Денисов (розстріляний), М. М. Дурново (розстріляний), Г. А. Ільїнський (розстріляний), М. Г. Йогансен (розстріляний), Н. А. Каганович (розстріляний), В. Д. Коряк (розстріляний), Г. О. Костюк (засланий), О. М. Лейтес (звільнений з роботи), Л. Я. Лівшиц (засланий), М. Ф. Наконечний (звільнений з роботи), К. Т. Німчинов (розстріляний), А. С. Панів (розстріляний), М. Ю. Панченко (розстріляний), М. А. Плевако (загинув на засланні), В. Л. Поліщук (розстріляний), П. Г. Ріттер (помер в тюремній лікарні), О. Н. Сінявський (розстріляний) та ін.

Ключові слова: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харківський інститут народної освіти (ХІНО), Харківський педагогічний інститут професійної освіти (ХПІПО), філологічний факультет, репресії.

Глибицька С. Б. Репрессированные ученые филологического факультета Харьковского университета первой половины XX века. Стаття написана на основі матеріалів, зібраних при підготовці видання «Біобібліографічний словник учених Харківського університету. Т. 3. Філологи ХХ – початку ХХІ століть. Вип. 1. Філологічний факультет. Кафедра українознавства філософського факультету», яке готує Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. В статті, на основі біографій учених першої половини ХХ століття, подано свідчення про репресії на філологічному факультеті Харківського університету (і утворених від нього вузів), в основному, в 1920–1930-е і в кінці 1940-х років. Фамілії репресованих учених приведені з урахуванням хронології подій та по кафедрах. Сообщається про долю кожного ученого (расстрел, ссылка, увольнение с работы). Дана общая статистика репрессированных филологов.

Больше всего ученых были репрессированы в 1933–1934, 1937–1939 годах, после войны преследования активизировались в 1946–1949 годах. Потери на филологическом факультете того времени были такими: погибли 20 человек (из них 15 расстреляны, 5 умерли в тюрьме и в ссылке), среди остальных 10-ти сосланных 7 вернулось живыми, у 3-х дальнейшая судьба неизвестна; 9 были уволены с работы (некоторые из них впоследствии восстановились), судьба 5-ти человек, которые работали в университете в упомянутые годы, неизвестна.

Перечислим имена наиболее известных репрессированных ученых: Я. А. Денисов (расстрелян), Н. Н. Дурново (расстрелян), Г. А. Ильинский (расстрелян), М. Г. Йогансен (расстрелян), Н. А. Каганович (расстрелян), В. Д. Коряк (расстрелян), Г. А. Костюк (сослан), А. М. Лейтес (уволен с работы), Л. Я. Лившиц (сослан), Н. Ф. Наконечный (уволен с работы), К. Т. Немчинов (расстрелян), А. С. Панов (расстрелян), М. Ю. Панченко (расстрелян), Н. А. Плевако (погиб в ссылке), В. Л. Полищук (расстрелян), П. Г. Риттер (умер в тюремной больнице), А. Н. Сиявский (расстрелян) и др.

Ключевые слова: Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, Харьковский институт народного образования (ХИНО), Харьковский педагогический институт профессионального образования (ХПІПО), филологический факультет, репрессии.

Hlybyska Svitlana. Repressed scientists of the philological faculty of Kharkiv University of the first half of the XX century. The article is written on the basis of the materials collected in the preparation of the publication "The Biobibliographic Dictionary of the Scientists of Kharkov University. T. 3. Philologists XX – the early of the 21st century. Part 1. Faculty of Philology. Department of Ukrainian Studies of Philosophy Faculty", which is prepared by the Central Scientific Library of the V. N. Karazin Kharkov National University. In the article, based on the biographies of scientists of the first half of the twentieth century, summarized information about repression at the philological faculty of the Kharkov University (and high school formed from it), mainly in the 1920s-1930s and the late 1940s. The names of the repressed scientists are given in the chronology of events and on the departments. The destiny of each scientist (shooting up, exile, dismissal from work) is described. The general statistics of repressed philologists is given. Most scholars were repressed in 1933–1934, 1937–1939, after the war persecution was in 1946–1949. Losses at the Faculty of Philology of this time: 20 people were perished (among them 15 shot, 5 died at the expiration), among the other 11 slaves 8 returned alive, in 3 further fate is unknown; 9 were dismissed from work (some of them later recovered); of the 4 people, who worked at the university in the aforementioned years, the further fate is unknown. Let's list the names of the most famous scientists, who were repressed: Ya. A. Denisov (shot), M. M. Durnovo (shot), G. A. Il'inskij (shot), M. G. Johansen (shot), N. A. Kaganovich (shot), V. D. Koryak (shot), G. O. Kostyuk (exiled), O. M. Leites (dismissed from work), L. Ya. Livshits (exiled), M. F. Nakonechniy (dismissed from work), K. T. Nimchinov (shot), A. S. Paniv (shot), M. Yu. Panchenko (shot), M. A. Plevako (killed in exile), V. L. Polischuk (shot), P. G. Ritter (died in the prison hospital), O. N. Sinyavsky (shot) et al.
Keywords: V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv Institute of Public Education, Kharkov Pedagogical Institute of Professional Education, philological faculty, repressions.

Загальновідомо, що за часів сталінського терору був репресований майже весь цвіт української інтелігенції. Любов до свого краю та рідної мови сприймалася як «буржуазний націоналізм», за який і каралися люди – звільненням з роботи і забороною друкуватися, арештами й знищенням.

Харківський університет як центр науки й культури репресії теж не оминули. Наука в усіх галузях знань зазнала великих втрат. У ряді праць, зокрема [1, с. 90–100; 4, с. 103; 5, 45–47; 6, с. 146–147; 7, с. 388–391; 8], дослідники торкаються цього питання – здебільшого стосовно гуманітарних факультетів узагалі.

У цій публікації більш детально йтиметься про репресії на філологічному факультеті університету. Матеріал збирався при підготовці видання «Біобібліографічний словник вчених Харківського університету. Т. 3. Філологи ХХ – початку ХХІ століть. Вип. 1. Філологічний факультет. Кафедра українознавства філософського факультету», робота над яким завершується. Були опрацьовані особисті справи вчених (за наявності в архіві ХНУ імені В. Н. Каразіна, в Державному архіві Харківської області); книги та статті про «розстріляне Відродження», енциклопедичні видання, бібліографічні посібники, інтернет-ресурси тощо.

Філологів, які працювали в першій половині ХХ сторіччя в Харківському університеті та утворених від нього вишах – Академії теоретичних знань, Харківському інституті народної освіти (ХІНО), Харківському педагогічному інституті професійної освіти (ХППО) – і про яких знайшлися будь-які матеріали, виявлено 113 осіб. Деякі з них померли до початку репресій, деякі виїхали до інших міст і були арештовані вже там. Але виявилось, що майже половина з тих, хто працював в університеті в той період, стали жертвами радянського терору.

Ще до приходу до влади Й. В. Сталіна, у 1919 році був заарештований та вбитий чекістами професор кафедри класичної філології Харківського університету **Яків Андрійович Денисов** (1862–1919). Йому інкримінували, що в 1918 році він зустрічався з монархістом В. М. Пуришкевичем, який був у Харкові проїздом.

Перша за часом велика репресивна кампанія проти співробітників кафедр гуманітарного профілю почалася в 1928 році на Всесоюзній конференції істориків-марксистів (м. Москва), де була розкритикована діяльність науково-дослідної кафедри історії української культури, яка існувала при ХІНО (керівник – відомий історик, професор Д. І. Багалій). З'явилися розгромні статті, в яких членів кафедри звинувачували в «буржуазному націоналізмі». Незважаючи на всі зусилля керівника, заклад (з 1929 року – інститут) був закритий – через два роки після смерті Д. І. Багалія, в 1934 році. Масові звільнення та арешти співробітників закладу почалися наприкінці 1920-х років та продовжувалися до закриття інституту. У дослідженні О. М. Богдашиної «Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. академіка Д. І. Багалія (1921–1934 рр.)» наводяться імена 25 вчених, які були репресовані як «вороги народу». Серед них названі й філологи: **Іван Назарович Капустянський** (1894–1937), **Григорій Йосипович Майфет** (1903–1975), **Микола Антонович Плевако** (1890–1941), **Володимир Олександрович Щепотьєв** (1880–1937) [1, с. 98]. Додамо імена ще двох репресованих філологів, які працювали на цій кафедрі: **Олександр Тихонович Бузинний** (1889–?), **Агапій Пилипович Шамрай** (1896–1952).

Двоє з вищеназваних вчених, а саме *О. Т. Бузинний* та *В. О. Щепотьєв*, були засуджені в справі «Спілки визволення України», міфічної контрреволюційної організації, процес над якою

почався в травні 1929 року. *О. Т. Бузинний* в 1930 році був засланий на Соловки і подальша його доля невідома. *В. О. Щепотьєв* у 1929–1934 роках відбував покарання в Алтайському краї (РФ). 1937 року вдруге заарештований та розстріляний у Полтаві, звідки був родом і де здебільшого працював.

І. Н. Капустянський (який на той час вже був науковим співробітником Інституту ім. Т. Г. Шевченка) зазнав репресій як син дяка. 1935 року він був звинувачений у контрреволюційній діяльності та засуджений до п'яти років таборів. Помер на засланні у Республіці Комі (РФ).

Г. Й. Майфет (на час арешту мешкав у Полтаві), за звинуваченням у «викривленні історії української літератури», з 1934 по 1946 рік відбував покарання у таборах Карелії та Комі АРСР. Після звільнення пожиттєво став спецпереселенцем. 1975 року покінчив життя самогубством у с. Канін (Комі, РФ).

М. А. Плевако (з 1934 року – науковий співробітник Комісії літератури й мистецтва ВУАН) був заарештований у 1938 році за обвинуваченням «у приналежності до контрреволюційних націоналістичних організацій». Засуджений до п'яти років вільного заслання до с. Вишньовка Акмолінської області Казахстану. 1941 року був убитий злочинцями-грабіжниками.

А. Г. Шамрай (з 1926 року завідував сектором літератури епохи феодалізму в Інституті літератури ім. Т. Шевченка) 1933 року був заарештований та до 1944 року перебував на засланні, де працював у педінститутах Удмуртії, Узбекистану та ін. Після реабілітації наприкінці 1944 року повернувся до України.

Незалежно від того, до яких кафедр належали вчені, репресії не оминули їх. Багато втрат зазнали науково-дослідні кафедри мовознавства та літературознавства при ХІНО. Розподіл учених за кафедрами досить умовний, бо кафедри в різні роки реформувалися, та й учені переходили з однієї кафедри на іншу.

На кафедрі мовознавства імені О. О. Потебні працювали такі вчені, яких згодом було репресовано: **Лев Юхимович Догадько** (1906–1941), **Василь Степанович Зборовець** (1889–1944), **Михайло Гервасійович Йогансен** (1895–1937) (відомий як письменник Майк Йогансен), **Наум Аркадійович Каганович** (1903–1938) (директор Харківської філії Інституту мовознавства ВУАН, член-кореспондент АН УРСР), **Микола Федорович Наконечний** (1900–1981), **Кость (Костянтин) Тихонович Німчинов** (1898–1937), **Микола Петрович Перегінєць** (1897–1947), **Павло Григорович Ріттер** (1872–1939) (керівник кафедри мовознавства, сходознавець), **Олексій Наумович Синявський** (1887–1937) (керівник

секції української мови кафедри мовознавства при ХІНО та відділення діалектології Інституту лінгвістики при ВУАН), **Микола Федорович Сулима** (1892–1955), **Василь Микитович Терещенко** (1899–?), **Борис Данилович Ткаченко** (1899–1937), **Іван Л. Троян** (?–?).

Серед них були розстріляні *Л. Ю. Догадько*, *М. Г. Йогансен*, *Н. А. Каганович*, *К. Т. Німчинов*, *О. Н. Синявський*, *Б. Д. Ткаченко*.

П. Г. Ріттер помер у тюремній лікарні. *І. Л. Троян* заарештований у 1930-х роках, його подальша доля невідома. *В. С. Зборовець* засуджений до двох років таборів (1933–1935), повернувся; під час Великої Вітчизняної війни помер в окупації. *М. П. Перегінєць* знаходився на засланні з 1938 по 1945 рік, після звільнення працював у Львові. *М. Ф. Сулима* був двічі ув'язнений (у 1932 році та після війни), відбував «довічне ув'язнення» у таборі «Долина смерті», потрапив на поселення до м. Ухта (Комі АРСР, РФ), де й помер. *В. М. Терещенко* перебував на засланні з 1937 по 1947 рік, після звільнення мешкав у Черкасах.

М. Ф. Наконечного двічі звільняли з Харківського університету: у 1930-ті роки та після війни, в 1948 році; згодом він двічі поновлювався в ХДУ (в 1939 та 1958 роках) після доведення безпідставності звільнення.

На кафедрі літературознавства працювали такі вчені, яких згодом засудили: **Володимир Іванович Єрохін** (1894–1938) (у 1930-ті роки – декан літературного факультету ХППО, заступник директора Всеукраїнського літературного музею при Інституті ім. Шевченка), **Олександр Михайлович Лейтес** (1899–1976) (науковий співробітник секції західноєвропейської літератури кафедри літературознавства при ХІНО, з 1930-х років – член редколегії журналу «Знамя», після війни – «Нового мира» та Іноземної комісії Спілки письменників СРСР), **Андрій Степанович Панів (Панов)** (1899–1937) (відомий як письменник), **Михайло Юрійович Панченко** (1888–1938) (у минулому – член Президії Української Центральної Ради, науковий співробітник кафедри європейської культури та кафедри літературознавства (секція української літератури), завідувач музейним сектором Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка, драматург), **Микола Геннадійович Плесський** (1882–1939) (керівник секції західноєвропейської літератури кафедри літературознавства при ХІНО, секретар відділу мистецтва Головного управління політичної просвіти), **Валер'ян Львович Поліщук** (1897–1937) (поет і прозаїк, засновник літературно-мистецької групи «Авангард» і член Спілки радянських письменників України), **Павло Іванович Тиховський** (1866–1938) (у 1930-ті

роки – завідувач бібліотеки Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка).

Розстріляні були: *А. С. Панів*, *М. Ю. Панченко*, *В. Л. Поліщук*.

В. І. Єрохін у 1937 році був заарештований і засланий, помер від цинги на Чукотці (РФ). *М. Г. Плескський* був заарештований у 1937 році за «шпигунську діяльність»; помер 1939 року в таборі в Магаданській області (РФ); *П. І. Тиховський* у 1930-ті роки був усунений з посади, жив із продажу власної бібліотеки; після тяжкої хвороби помер у харківській лікарні. *О. М. Лейтес* у 1949 році, під час кампанії проти «космополітів», був звільнений з обох установ («Новый мир» та Іноземна комісія Спілки письменників СРСР); в останні роки життя викладав у Літературному інституті імені О. М. Горького (Москва).

Зазнали репресій і вчені, які працювали на кафедрі української літератури: **Сергій Петрович Браславський** (1913–?) (завідувач кафедри, помічник проректора з наукової частини, вчений секретар університету), **Володимир Дмитрович Коряк** (1889–1937) (працював в установах Наркомосу УСРР в Києві й Харкові, згодом обіймав посади професора та завідувача кафедри української літератури ХІНО та ХППО, керівника кабінету радянської літератури Інституту імені Т. Г. Шевченка), **Іван Іванович Ткаченко** (1893–?) (доцент кафедри української літератури).

В. Д. Коряк був звинувачений через свої праці в буржуазному націоналізмі та страчений у 1937 році. *І. І. Ткаченко* звільнили після доносу, в якому стверджувалося, що він підтримує націоналістичні погляди *В. Д. Коряка*; у 1930-х роках його заарештували; подальша доля невідома.

С. П. Браславський працював на цій кафедрі вже після війни. 1946 року був звільнений від обов'язків завідувача кафедри історії української літератури через «припущені ним помилки націоналістичного характеру», 1947 року – з посади доцента цієї кафедри. Протягом 1947–1950-тих років працював у Харківському театральному інституті. Його подальша доля невідома.

За справою *В. Д. Коряка* 1934 року був виключений із партії за «послаблення партійної пильності» декан літературного факультету ХДУ **Лук'ян Дмитрович Міняйло** (1895–1939), який із 1932 по 1938 рік (з річною перервою) очолював літературний факультет ХППО, потім – ХДУ. Згодом він був поновлений у рядах Комуністичної партії, у 1938–1939 роках працював на кафедрі української мови ХДУ доцентом, завідувачем. Помер у Харкові.

На кафедрі російської мови та словесності (згодом – мови та літератури) у 1910–1915 роках обіймав посаду приват-доцента майбутній відомий лінгвіст **Микола Миколайович Дурново** (1876–1937). Також він працював у Московському та

Саратовському університетах, у Білоруському університеті та Інституті білоруської культури (Академія наук Білоруської РСР) (Мінськ). 1933 року був заарештований за так званою «справою славістів» і в 1937 році страчений в урочищі Сандормох (Карелія).

У «справі славістів» був репресований також відомий славіст **Григорій Андрійович Льїнський** (1876–1937). Раніше (у 1907–1909 роках) він працював у Харківському університеті на посаді приват-доцента кафедри слов'янознавства. Згодом обіймав посаду професора в різних вишах Російської імперії, а з 1927 року й до ув'язнення в 1934 році – в Першому Московському університеті. Був членом-кореспондентом Академії наук СРСР. Із 1934 по 1936 рік перебував на засланні, звільнений, але 1937 року знову заарештований та розстріляний.

На кафедрі мови та літератури літературного факультету ХППО у 1930–1933 роках працював доцентом **Григорій Олександрович Костюк** (1902–2002), у подальшому відомий дослідник класичної та української літератури, засновник наукового винниченкознавства. З посиленням сталінських репресій він перебрався з Харкова до Луганська, згодом – до Києва, де також викладав у вишах. Але вже 1936 року був заарештований та засуджений до 5-ти років таборів, строк відбував у Воркуті (РФ). 1940 року був звільнений та, згідно з приписом НКВС, оселився у Слов'янську. 1944 року емігрував на Захід, довгий час жив у США.

На цій же кафедрі в 1931–1937 роках працював викладачем української мови (згодом – на посаді доцента) **Олександр Якович Петренко** (1898–?), якого «за ряд шкідливих політичних помилок» було звільнено з роботи. Через рік звинувачення зняли та дозволили викладати в педагогічному інституті.

У повоєнні роки на кафедрі історії російської літератури були звинувачені в космополітизмі та зазнали переслідувань **Лев Якович Лівшиць** (1920–1965), який у 1949–1954 роках відбував покарання в таборі під Челябінськом, та доцент **Марк Володимирович Черняков** (1912–1983), котрий у 1949 році був звільнений з роботи та зі Спілки письменників УРСР, але згодом поновлений на роботі.

З кафедри зарубіжної літератури були репресовані: **Денис Онисимович Галушка (Галушко)** (1902–1937) (відомий як прозаїк, член Спілки радянських письменників України), **Зинаїда Сергіївна Єфімова** (1900–?) (співробітник кафедри історії всесвітньої літератури ХІНО, згодом – доцент таких саме кафедр в інших вишах Харкова та Москви, науковий співробітник музею Ф. М. Достоєвського у м. Москва), **Ісаак Якович Каганов** (1898–1981) (доцент кафедри книгознавства при ХІНО, згодом – старший

викладач кафедри зарубіжної літератури ХДУ, заступник декана філологічного факультету ХДУ).

Д. О. Галушка викладав на філфаці відновленого університету історію зарубіжної літератури; 1937 року був заарештований за звинуваченням у контрреволюційній антирадянській діяльності та розстріляний.

З. С. Єфімова під час війни не змогла виїхати з окупованого Харкова. Протягом 1943–1947 років працювала доцентом на кафедрі західноєвропейської літератури ХДУ, але 1947 року звільнена з формулюванням «за відсутністю педагогічного навантаження». Подальша її доля невідома.

І. Я. Каганов у повоєнні роки був звинувачений у космополітизмі, звільнений з університету й понад п'ять років не мав можливості друкуватися. Згодом працював у Харківському бібліотечному інституті (нині – Харківська державна академія культури).

Деякі вчених, про яких уже йшлося, були репресовані з сумнозвісного будинку «Слово»: *М. Г. Йогансен*, *В. Д. Коряк*, *Г. О. Костюк*, *А. С. Панів*, *В. Л. Поліщук* [2, с. 568–569; 3, с. 211–214, 261–262, 342–344, 369–371].

Слід назвати також учених, які раптом зникли з наукового життя, що може свідчити про їхню сумну долю: професор ХІНО, дійсний член науково-дослідної кафедри мовознавства **Михайло Олексійович Маслов** (1865–?), науковий

співробітник секції російської та слов'янських мов науково-дослідної кафедри мовознавства **Ольга Валеріанівна Патокова** (1898–?) – їхні долі не відомі з початку 1930-х років; наукові співробітники кафедри літературознавства при ХІНО **Борис Андрійович Лезін** (1879–1942) (про його життєвий шлях після 1930 року відомостей немає, але «Енциклопедія сучасної України» подає дату його смерті, не пояснюючи, де помер) та **Іван Макарович Ткаченко** (1892–?); доцент кафедри російської мови **Олександр Євстигнійович Вержбицький** (1898–?), який був звільнений з університету в 1948 році й ніяких відомостей про його подальшу долю знайти не вдалося.

Найбільше вчених було репресовано в 1933–1934, 1937–1939 роках, після війни переслідування активізувалися в 1946–1949 роках.

Підсумуємо втрати на філологічному факультеті того часу: загинули 20 осіб (із них 15 розстріляні, 5 померли в тюрмі та на засланні), серед решти 10-ти засланих 7 повернулося живими, у 3-х подальша доля невідома; 9 були звільнені з роботи (дехто з них згодом відновився); доля 5-ти осіб, які працювали в університеті в згадані роки, є невідомою.

Ці сухі факти, перелік прізвищ, зібраних разом, створюють промовисту картину розправ над інтелігенцією, зокрема над ученими та письменниками, в часи радянського терору.

Література

1. Богдашина О. М. Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. академіка Д. І. Багалія (1921–1934 рр.) / Харк. держ. пед. ін-т. Харків, 1994. 195 с.
2. Дукина Н. На добрий спомин...: повість про батька: [розповідь про будинок «Слово»]. Київ: Вид. журн. «Березіль», 2002. 592 с.
3. ... З порога смерті: Письменники України – жертви сталінських репресій. Вип. 1 / [упоряд. О. Г. Мусієнко]. Київ: Рад. письменник, 1991. 494 с.
4. Матвеева Т. С. Філологічні студії в Харківському університеті: культурно-історичний, естетичний, соціокомунікативний аспекти // Харківський університет і українська культура (до 210-річчя від часу заснування ХНУ імені В. Н. Каразіна): монографія / за ред. Ю. М. Безхутрого; ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2015. С. 91–165.
5. Посохова Л. Ю. Харківський університет і розвиток української культури в 1930-ті роки // Там само. С. 44–50.
6. Рябченко О. Л. Харківський інститут народної освіти ім. О. О. Потебні (1921–1930 рр.). Харків: ХДАМГ, 2000. 214 с.
7. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років / [голов. ред. В. С. Бакіров]. Харків: Фоліо, 2004. 750 с.
8. Харківський університет (1917–1941 рр.) у спогадах його викладачів та вихованців / [наук. ред. В. Ю. Івашенко]. Харків, 2016. 431 с.

References

1. Bogdashyna, O.M. (1994). *Diyal'nist'`Xarkivs`koyi naukovo-doslidnoyi kafedry` istoriyi ukrayins`koyi kul`tury` im. akademika D. I. Bagaliya (1921–1934 rr.)* [Activities of the Kharkiv Research Department of the History of Ukrainian Culture named after Academician D.I. Bagalii (1921–1934 years)]. Kharkiv: Kharkiv. state ped. in-t [in Ukrainian].

2. Dukyna, N. (2002). Na dobryj spomyn...: povist' pro bat'ka: [rozpovid' pro budy'nok «Slovo»] [For a good remembrance ...: a story about the father: [story about the house "Word"]. Kiev: Edition of the magazine "Berezil" [in Ukrainian].
3. Musienko, O.G. (Comp.) ... Z poroga smerti: Pys'mennyky Ukrayiny – zhertvy stalinskyh represij [...From the threshold of death: Writers of Ukraine – victims of Stalin's repressions]. Kiev: Soviet writer [in Ukrainian].
4. Matvieieva, T.S. (2015). Filologichni studiyi v Kharkivs'komu universyteti: kul'turno-istorychnyj, estetychnyj, sociokomunikatyvnyj aspekty [Filological studies at the Kharkov University: cultural-historical, aesthetic, socio-communicative aspects]. Kharkivs'kyj universytet i ukrayins'ka kul'tura (do 210-richchya vid chasu zasnuvannya KhNU imeni V. N. Karazina) – Kharkiv University and Ukrainian Culture (to the 210th anniversary since the foundation of the V.N. Karazin KhNU). Yu.M. Bezhutry (Ed.). Kharkiv: V.N. Karazin HNU [in Ukrainian].
5. Posohova, L.Yu. (2015). Kharkivs'kyj universytet i rozvytok ukrayins'koyi kul'tury v 1930-ti roky [Kharkiv University and the development of Ukrainian culture in the 1930s]. Kharkivs'kyj universytet i ukrayins'ka kul'tura (do 210-richchya vid chasu zasnuvannya KhNU imeni V. N. Karazina) – Kharkiv University and Ukrainian Culture (to the 210th anniversary since the foundation of the V.N. Karazin KhNU). Yu.M. Bezhutry (Ed.). Kharkiv: V.N. Karazin HNU [in Ukrainian].
6. Ryabchenko, O.L. (2000) Kharkivs'kyj instytut narodnoyi osvity im. O.O. Potebni (1921–1930 rr.) [O.O. Potebnya Kharkiv Institute of Public Education (1921–1930)]. Kharkiv: KhSAME [in Ukrainian].
7. Bakirov, V.S. (Ed.). (2004). Kharkivs'kyj nacional'nyj universytet im. V.N. Karazina za 200 rokov Kharkivs'kyj universytet [V.N. Karazin Kharkiv National University for 200 years]. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
8. Ivashchenko, V.Yu. (Sci. ed.). (2016). Kharkivs'kyj universytet (1917–1941 rr.) u spohadakh yoho vykladachiv ta vykho-vantsiv [Kharkiv University (1917–1941) in the memoirs of his teachers and editors]. Kharkiv: V.N. Karazin KhNU [in Ukrainian].

Глибицька Світлана Борисівна, головний бібліограф, Центральна наукова бібліотека, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна); e-mail: sv.zajc@gmail.com; <http://orcid.org/0000-0002-6863-1832>.

Глибицкая Светлана Борисовна, главный библиограф, Центральная научная библиотека, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина (площадь Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина); e-mail: sv.zajc@gmail.com; <http://orcid.org/0000-0002-6863-1832>.

Hlybyska Svitlana, Chief Bibliographer, Central Scientific Library, V. N. Karazin Kharkiv National University (Svobody Sq., 4, Kharkiv, 61022, Ukraine); e-mail: sv.zajc@gmail.com; <http://orcid.org/0000-0002-6863-1832>.